

PARA TEORİSİ VE KEYNESGİL İKTİSAT*

Harry G. JOHNSON

Çevirmen: Sacit ERTAŞ^{1,2}

Para Teorisinin kapsamı nedir? Teori ne ile ilgilenmektedir? Bunlar bizi doğrudan Keynesgil devriminin kalbine götüren sorulardır. Keynesgil devrimden önce para teorisinin temel ilgi alanı fiyat düzeyi teorisi ve fiyatlar genel düzeyinin belirlenmesinden oluşuyordu. Fiyat düzeyi ile ilgili ayrıca iktisadi dalgalanmalar sorusu vardı. Artan fiyatların geliri rantiyelerden müteşebbislere yeniden dağıtma, kâr bekle-yişlerini arttırma ve yatırımları uyarma etkileri olduğundan bu dalgalanmalar ile fiyat düzeyindeki hareketler birbiri ile bağlantılı idi. Keza, düşen fiyatların geliri müteşebbislerden rantiyelere yeniden dağıtma, kâr bekle-yişlerini azaltma ve yatırımları caydırma etkileri vardı.

Klasik para teorisinin iktisadi dalgalanmalar aracılığı ile tesadüfen teori içine giren istihdam düzeyi ile doğrudan ilgilenmediği gözlenmektedir. Klâsik teorisyenler ücretlerdeki ve fiyatlardaki esneklik sonucu ortaya çıkan tam istihdama yönelik bir eğilimi varsaymakta ve işsizliği ücretlerin ve fiyatların rijitliğine atfetmekteydiler. Keynesgil görüşü savunan bazı iktisatçıların iddiasının aksine, klâsik iktisatçıların otomatik istihdamı varsaymadıklarını belirtebiliriz. Klâsiklerin sisteminde tam istihdam ücret-fiyat esnekliğinden türetilmektedir. Öte yandan, klâsikler ücret-fiyat esnekliğinin istihdam üzerindeki etkilerini-Keynesgillerin gösterdiği gibi yeterince araştırmamışlar ve tek bir mal veya faktör analizini ekonominin bütününe yanlış bir şekilde uygulamışlardır.

Keza, klâsik teori parasal faktörler tarafından değil de reel faktörlerce belirlendiğini ileri sürdüğü faiz haddi teorisini doğrudan incelememiştir. Bununla birlikte, klâsik teorisyenler fiyat eğilimlerini ve dalgalanmaları açıklamak için parasal güçleri — reel ve piyasa faiz haddi arasındaki ayrılığın etkileri ile ilgili herkesçe bilinen analiz biçiminde olduğu gibi — gözönüne almışlardır.

* Harry G. Johnson, "Monetary Theory and Keynesian Economics", *Pakistan Economic Journal*, VIII, no. 2, June 1958, 56-70; yeniden basım: Harry G. Johnson, *Money, Trade and Economic Growth*, Unwin University Books, 1968 Chap. 5, 107-125.

1. Orijinal metne çevirmen tarafından eklenen açıklayıcı nitelikteki dipnotları itafile yazılmıştır.
2. Çevirmen Bursa Üniversitesi'nde öğretim yardımcısıdır.

Özetle, klâsik teori temel olarak fiyat düzeyinin belirlenmesi ve ekonomik dalgalanmalarla uğraşmakta, istihdam düzeyi ve faiz teorisi ile doğrudan ilgilenmemektedir. Keynesgil devrimin özü, istihdam düzeyinin para teorisinin temel konusu olduğunu vurgulaması, faiz haddinin belirlenmesinin özellikle parasal bir problem olduğunu ileri sürmesi ve bu şekilde para teorisinin inceleme alanını kaydırmasıdır.

Keynesgil teoride, parasal güçler denge faiz haddini etkilemekte ve klâsik teoriye olduğu gibi sadece dengesizlik dönemlerinde geçici bir etki yaratmamaktadır. Öte yandan, Keynesgil teoride, fiyat düzeyi teorisi ne daha az önemli bir rol verilmıştır. Keynes (tüm değişkenleri ücret birimleri cinsinden ölçerek) parasal ücret düzeyini veri olarak almakta ve kapalı bir ekonomi varsaymaktadır. Bu varsayım altında fiyat düzeyindeki bir değişimin sadece üç nedeni olabilir: İstihdam düzeyinde bir değişim, ücret biriminde bir değişim ve üretim tekniğinde bir değişim. Bu üçünden, Keynes verimlilikteki değişim ile ilgilenmemiştir, ücret biriminin ölçü birimi olarak kullanılması fiyat düzeyindeki değişimlerin nedeni olarak geriye sadece istihdam düzeyindeki değişimleri bırakmaktadır.

Fiyat düzeyi teorisine daha az önemli bir rol vermeye ilaveten, Keynes ayrıca ekonomik dalgalanmaları tablodan hemen hemen tamamen çıkarmıştır. Keynesgil kavramlar daha sonra iktisadi dalgalanmaların ve konjonktürlerin mekanizmasına büyük ölçüde ışık tutan araçları sağlamasına karşın, teori, Keynes'in sunduğu biçimiyse, statik bir teoriye ve konjonktürlerle ilgilenmemektedir.

Özetle, Keynes istihdam düzeyinin ve faiz haddinin belirlenmesini reel teoriye para teorisine kaydırmış ve para teorisinin daha önceki inceleme alanını — fiyat düzeyi ve ekonomik dalgalanmalar — daha az önemli bir duruma getirmiştir. Aşağıda Keynes'in bunu yapmakta haklı mı yoksa haksız mı olduğu sorusu etrafında yoğunlaşan çeşitli görüşleri, teorik tartışma ve uygulamadaki tecrübelerin bir sonucu olarak Keynesgil kavramlarda daha sonra ortaya çıkan gelişmeleri ve geçen yirmibeş yıllık deneyime dayanarak Keynesgil teorisinin bugünkü durumunu ele alarak inceleyeceğim.

İlk olarak, Keynes'in teorisini kısaca özetleyeyim. Teori, öz olarak, tam istihdamda doğru bir eğilimin var olduğu şeklindeki klâsik sistem varsayımına karşı çıkmakta ve bunun yerine eksik istihdam dengesinin olabileceği görüşünü ikame etmektedir. Tartışma tasarruf kararlarının yatırım kararlarından bağımsız olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır. Modern bir ekonomide tasarruf kararları çok sayıda hanehalkı ve firma tarafından ayrı ayrı alınmaktadır. Halbuki yatırım kararları uzmanlaşmış bir müteşebbisler grubu tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, tasarruf arzusunun yatırım şeklinde ortaya çıkacağı veya artan tasarruf arzusunun artan yatırımla karşılanacağı hususunda hiçbir garanti yoktur. Aksine, artan tasarruf arzusu işsizlik yoluyla israfa neden olabilir. Belirli bir kesimin artan tasarrufları diğer bir kesimde artan işsizlik sonucu ortaya çıkan tasarruf azalmaları ile nötrleşebilir. Kısaca, Keynes'in teorisi toplam tasarrufun, toplam gelirdeki bir azalma ile, müteşebbislerin yapmak istediği yatırım miktarına eşitleneceği görüşünü ortaya atmaktadır.

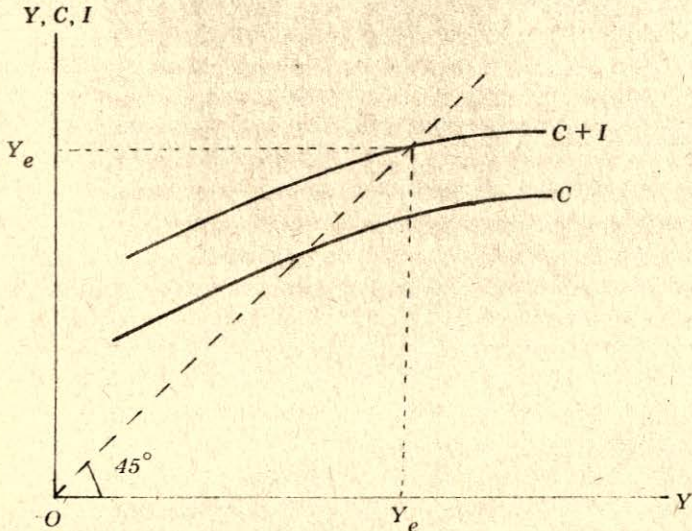
Klâsik teoriye göre bu olamaz. Çünkü tasarrufu azaltan ve yatırımı arttıran ve böylece onları tam istihdamda dengeleyecek şekilde bir faiz haddi değişikliği ile böyle bir durum engellenir.

Öte yandan Keynes'e göre, klâsik teori içinde belirsizlik vardır, çünkü teori tasarrufun gelire bağlılığını ihmal etmektedir. Gelir düzeyindeki değişmeler aracılığı ile tasarruflar ve yatırım herhangi bir faiz haddi düzeyinde birbirine eşitlenebilir ve bunun ile de tam istihdam gelir düzeyinde olması gerekmez. (Bu belirsizlik sorusuna daha sonra tekrar döneceğim).

Keynes'in klâsik teoriye neden karşı çıktığı ile ilgili olarak yukarda yapılan açıklamanın yeterli olduğu kanısındayım. Şimdi Keynes'in kendi teorisine dönelim. Önce teorinin çok basit bir biçimini ele alacağım. Bu şu şekilde ifade edilebilir: Çıktı ve istihdam, çıktı talebi tarafından belirlenmektedir. Söz konusu talep iki kaynaktan doğmaktadır — tüketim talebi ve yatırım talebi. Müteşebbislerin kâr beklentilerine ve diğer faktörlere bağlı olan yatırım kararlarına bu aşamada gerçekleşiyormuş gözü ile bakılmaktadır. Tüketim talebi büyük ölçüde gelir düzeyine bağlıdır (faiz haddi dahil diğer faktörlerin etkileri kabul edilmekle birlikte tartışma dışı bırakılmıştır) ve gelir yükseldiğinde tüketim muhakkak artacaktır fakat bu artış gelirdeki artış kadar olmayacaktır — başka bir şekilde ifade edersek, gelir artarken tasarruflarda artmaktadır.

Bu varsayım altında gelir düzeyi yatırım düzeyi tarafından belirlenmektedir. Teori dışındaki faktörler tarafından belirleniyormuş gibi kabul edilen yatırım veri olarak alınmaktadır; gelir tasarrufu yatırıma eşitleyecek bir büyüklükte olmalıdır ve gelir bu gelir düzeyindeki tüketimle yatırımın toplamına eşittir.

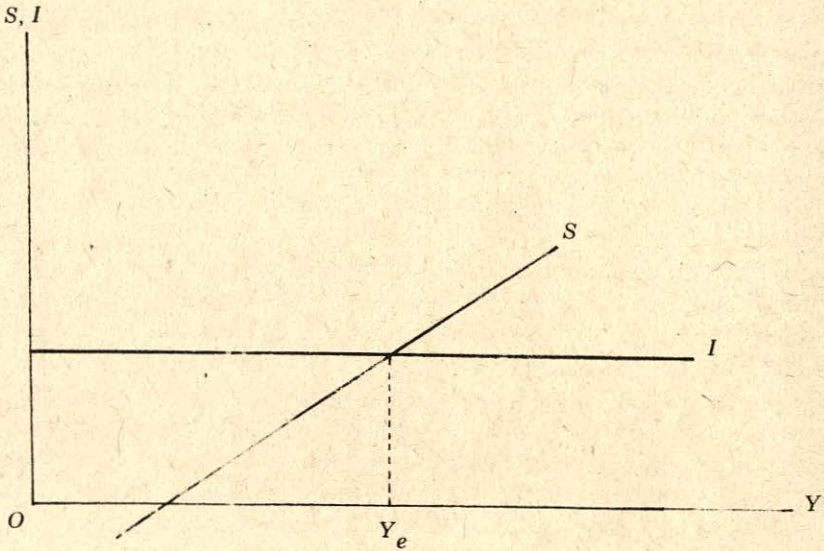
Gelir belirlenmesinin bu teorisi literatürde sık sık kullanılan iki diyagram yardımıyla temsil edilebilir. Bu diyagramların ilkinde (Şekil: 1) gelir ve çıktı her iki eksen boyunca ölçülmekte ve 45° 'lik bir doğru çizilmektedir; bu doğru üzerindeki herhangi bir noktada her iki eksenle ölçülen miktarlar birbirine eşittir. Daha sonra tüketim (C) ve gelir (Y) arasındaki bağlantıyı temsil etmek için bir eğri çizilir. Bu

Şekil: 1

eğri ile 45° 'lik doğru arasındaki dikey mesafe tasarrufu (gelirin tüketilmeyen kısmını) temsil etmektedir. Diyagram belirli bir gelir düzeyinden düşük gelirlerde, gelirden, fazlasının tütetileceğini yani daha önceki tasarrufların, harcanacağını; ve gelir arttıkça tüketimin artacağını fakat tüketimdeki artışın gelirdeki artıtan daha az olacağını varsaymaktadır. Şimdi çeşitli gelir düzeylerinde ortaya çıkacak tüketime sabit yatırım miktarını ekleyelim, bu şekilde çeşitli gelir düzeylerindeki çıktı talebini temsil eden $C+I$ eğrisi elde edilmektedir. Bu eğrinin 45° 'lik doğru ile kesişmesi denge gelir düzeyini (Y_e) belirler. Daha düşük bir gelir ve çıktı düzeyinde çıktı için talep çıktıdan fazla olacak, çıktı ve gelir yükselecektir: aksine, daha yüksek bir gelir düzeyinde çıktı için talep çıktıdan daha az olacak, dolayısı ile çıktı düşecektir. Aynı diyagramın diğer bir alternatifi (Şekil: 2) de sunulmuştur, bu şekil tasarrufu (S) gelirin bir fonksiyonu olarak resimlendirmektedir; denge gelir düzeyinde tasarruf veri yatırım düzeyine eşittir. İkinci diyagram literatürde daha sık kullanılmaktadır ve Schumpeter tarafından (talep ve arz eğrilerinin Marshallgil çaprazına benzetilerek 'Keynesgil çapraz' olarak tasvir edilmiştir³.

Bu diyagram çıktı ve istihdam düzeyinin belirlenmesini göstermektedir. Belirli bazı amaçlar için çıktı talebinde meydana gelecek bir başlangıç değişikliği ile bunun sonucu gelirden meydana gelecek toplam değişiklik arasındaki ilişki bizi ilgilendirebilir. Bu çoğaltan teorisidir⁴. Yatırımdaki bir artış geliri ve gelirdeki bir artış tü-

Şekil:2

3. "Çapraz" sözcüğü burada İngilizce "cross" sözcüğü karşılığında kullanılmıştır; anlatılmak istenen farklı eğimli iki eğrinin birbirini kesmesidir.
4. Türkçe literatürde çoğaltan ve çarpan kavramları birbiri yerine kullanılmaktadır.

ketimi arttıracığından ve dolayısı ile çıktı için talebi daha da yükselteceğinden, gelirdeki toplam artış yatırımdaki başlangıç artışının belirli bir katı kadar olacaktır. Sunulan basit teoride, çoğaltan marjinal tasarruf meylinin tersine eşit olmaktadır. General Theory'nin yayınlanmasını izleyen ilk yıllarda literatürün büyük bir bölümü çoğaltan teorisini geliştirme çabalarına ayrılmıştır⁵. İşleyeceğim ana tema açısından bu literatür geçerli değildir, bu nedenle onunla burada meşgul olmaya kalkışmayacağım.

Az önce sunduğum Keynesgil teorinin çok basit bir biçimidir. Tam ve tatmin edici değildir. Çünkü bu basit teori hem yatırım haddini ve hem de faiz haddini belirsiz bırakmaktadır. Genel Keynesgil teoride, yatırım haddi Keynes'in 'sermayenin marjinal etkinliği' adını verdiği yatırımın getiri haddi ile faiz haddi dengelenerek belirlenmektedir, yani yatırım haddi, marjinalde, faiz haddinin ve sermayenin marjinal etkinliğinin birbirine eşit olması koşulu altında belirlenmektedir. Öte yandan, faiz haddi, para miktarı ve Keynes'in 'likidite tercihi' tasviri ile analizini yaptığı para talebi tarafından belirlenmektedir.

Para miktarının para otoritelerince belirlendiği varsayılmaktadır. Para için talep iki kısma ayrılır — parasal gelir düzeyine bağlı olan işlem talebi (ihtiyat saiki ile yapılan talep buna dahildir) ve spekülâtif talep şu gerçekten ortaya çıkmaktadır: Eğer faiz haddinin yükselmesi bekleniyorsa, elinde nakid bulunduranın bunu hemen menkul kıymetlere yatırmaması, fakat bu menkul kıymetleri daha düşük fiyatla (daha yüksek getiride) alıncaya kadar beklemesi daha iyi olacaktır. Belirli bir 'normal' düzeye kıyasla gerçek faiz haddi düştükçe hemen yatırım yapmamakla faizden yapılacak fedakarlık daha az ve gelecekte faiz haddinin yükselme olasılığı daha fazla olacaktır; sonuç olarak elde nakid tutmanın cazibesi daha fazla ve spekülâtif ankes (balans, bakiye) olarak elde para tutmaya karşı talep daha yüksek olacaktır. (Keynes ve hatta ondan daha fazla onu izleyenler, para için spekülâtif talebin sadece gerçek faiz haddine bağlı olduğunu ve onunla birlikte değişeceğini ima eden bir ifade kullanma eğilimindeydiler; bu gelecekteki faiz hadleri ile ilgili bekleyişlerin rolünü saklı bıraktığından birçok karışıklıkların ve yanlış anlaşılmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur). Keynes aynı zamanda düşük bir faiz haddinde, atıl enkesler için talebin faize karşı tamamen elastik hale gelebileceğine, bu şekilde faiz haddine bir taban limiti koyacağına inanmaktaydı.

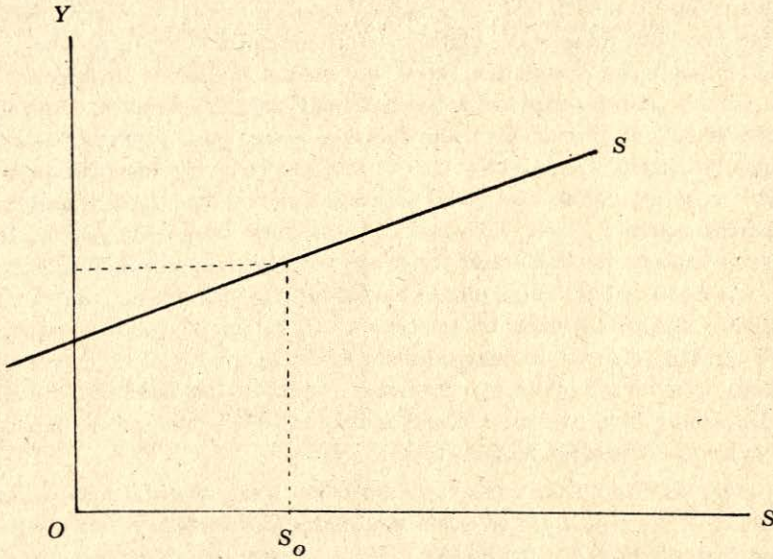
Dikkat edilirse bu teori tek yönlü bir sebep sonuç zinciri ima ediyormuş gibi görünmektedir. Faiz para arz ve talebi tarafından; yatırım düzeyi faiz haddi ve sermayenin marjinal etkinliği tarafından; gelir ve tüketim düzeyi yatırım düzeyi ve tasarruf meyli tarafından belirlenmektedir. Görüldüğü kadarıyla tasarruf ve yatırımın faiz haddi üzerinde ters yönde bir etkisi yoktur; bu özellik Keynes'in teorisinin çok tartışılmasına ve tenkid edilmesine yol açmıştır. Fakat görünüş yanıltıcıdır: Keynesgil sistem, gerçekte, içsel bağlantısı olan bir sistemdir, içindeki tüm değişkenler birbirini etkilemektedir, bunun nedeni para talebinin işlem bölümünün gelir düzeyine bağlı olmasıdır, öte yandan gelir düzeyi tasarruf ve yatırım arzusuna bağlıdır. Bu iç-

5. *General Theory (Genel Teori)*, Keynesgil devrimi başlatan Keynes'in *The General Theory of Employment, Interest and Money (İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi)* adlı ünlü kitabının kısaltılmış şeklidir.

sel bağlantının anlaşılması Keynes'in faiz teorisinin kendisi tarafından sunulan biçiminde göze çarpan şaşırtıcı yeniliği büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır.

Faiz haddinin, gelirin, tasarruf ve yatırımın, para talebinin ve para arzının müşterek bir içsel bağlantı içinde olduğu genel Keynesgil model Profesör J.R. Hicks¹ tarafından geliştirilen bir diyagramla çok kullanışlı bir biçimde temsil edilebilir, çok yararlı olduğu ispatlanan bu diyagram para teorisinin standart bir aracı haline gelmiştir⁶.

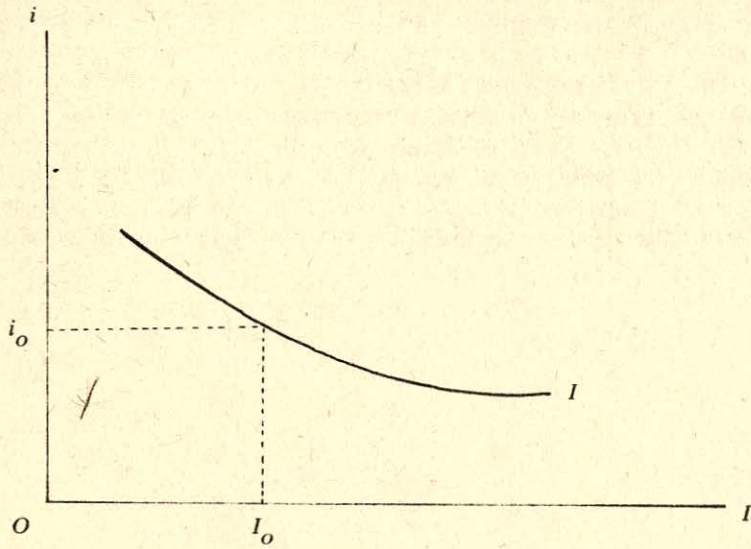
Şekil: 3-a tasarruf ve gelir düzeyi arasındaki bağlantıyı ve Şekil: 3-b yatırım ve faiz haddi arasındaki bağlantıyı temsil etmektedir. Bu iki bağlantıdan faiz haddi ile gelir düzeyi arasında, tasarruf ve yatırım arasındaki eşitliği koruyacak, yani çıktı talebi ile çıktı arzı arasındaki dengeyi muhafaza edecek, bir ilişki çıkarılabilir. Bu ilişki *IS* eğrisi olarak bilinmektedir ve Şekil: 3-c' de gösterilmiştir, bu eğri ekonominin "reel" sektöründe denge için nelerin gerekli olduğunu göstermektedir. *IS* eğrisi aşağı doğru eğimli olacaktır. Çünkü daha düşük bir faiz haddinde yatırım daha fazla olacak, dolayısı ile tasarrufun daha fazla olması ve sonuç olarak gelirin daha fazla olması gerekecektir.

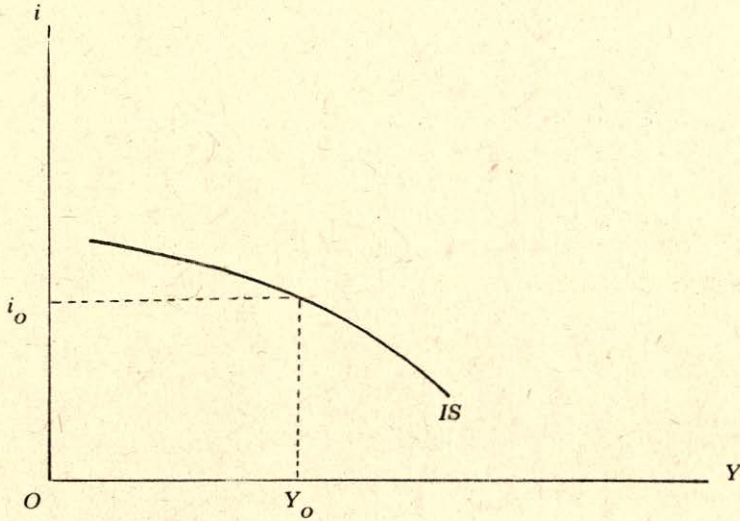
Şekil:3a

¹ J.R. Hicks, "Mr. Keynes and the Classics; A suggested Interpretation *Econometrica*, 5, no.2, April 1937, 147-69; yeniden basım: American Economic Association, *Readings in the Theory of Income Distribution*, London: Allen and Unwin, Philadelphia: The Blakiston Press, 1946, Chap. 7, 461-76.

6. Hicks'in sözü geçen diyagramı geliştirdiği makalesi (bakınız dipnot 1) bu dergide Ebru Ertaş tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

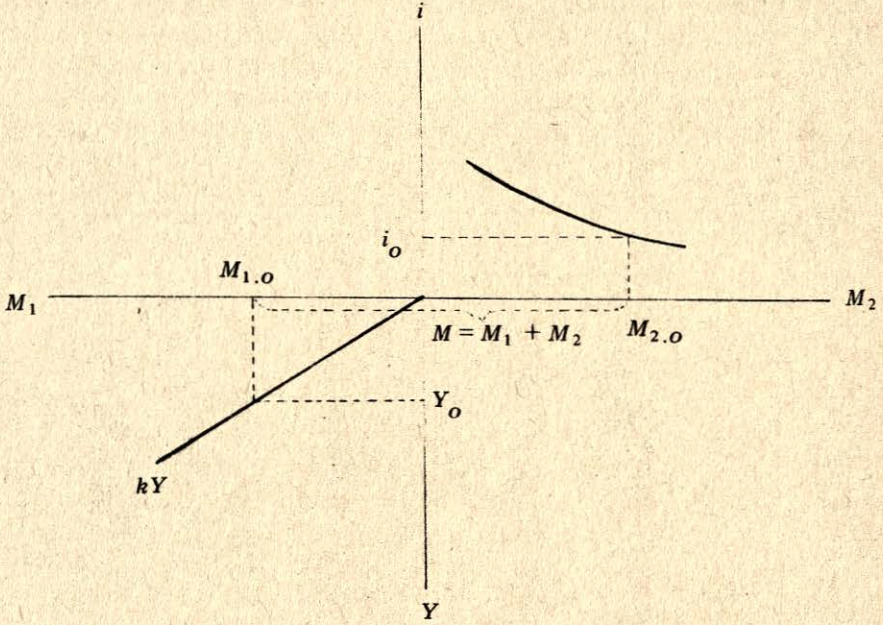
Şekil:3b

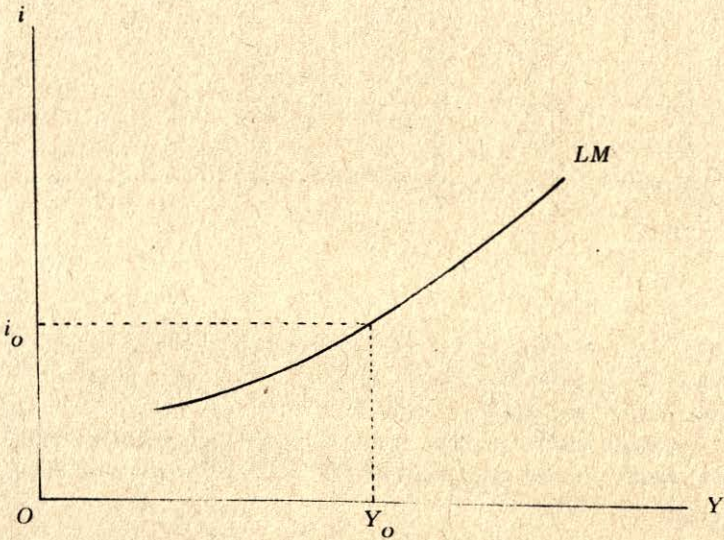
Şekil:3c

Şekil: 4-a para talebi ve arzı arasındaki bağlantıyı temsil etmektedir. Eksenler sisteminin üst sağ tarafındaki alanda spekülasyon para talebi veya faiz haddinin bir fonksiyonu olarak spekülasyon ankeser (M_2) için talep temsil edilmektedir. Alt sağ taraftaki alanda, işlemler için para gereksinmesinin milli gelirin k kadar bir oranı olduğu varsayımı altında, işlem saiki ile para talebi (M_1) temsil edilmektedir. Mev-

cut gerçek para miktarı $M (= M_1 + M_2)$ bükümlü bir çizgi ile gösterilmiştir, bu çizgi para talebinin mevcut para miktarına tam olarak eşit kılacak, yani para talebi ve arzı arasındaki eşitliği koruyacak, faiz haddi gelir düzeyi bağlantısını çıkarmak için M_1, M_2 eksenı boyunca kaydırılabilir. Bu bağlantı LM eğrisi olarak bilinmektedir ve Şekil: 4-b'de gösterilmiştir. Bu eğri ekonominin 'parasal' sektöründe denge için nelerin gerekli olduğunu göstermektedir. LM eğrisi yukarı doğru eğimli olacaktır, çünkü daha yüksek milli gelir düzeylerinde işlem saiki ile para talebinin daha fazla olması gerekmektedir, bu atıl ankesler için geri kalan mevcudun daha az olmasına neden olur, ve spekülâtorleri daha az atıl para tutmaya teşvik için faiz haddinin yükselmesi gerekir.

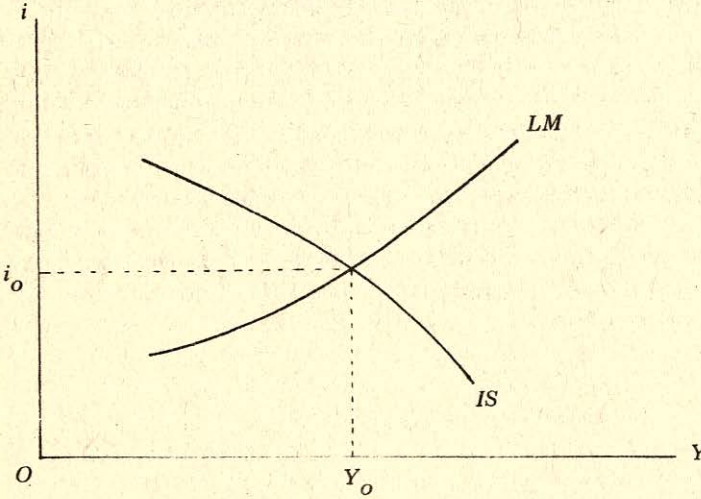

Şekil:4a

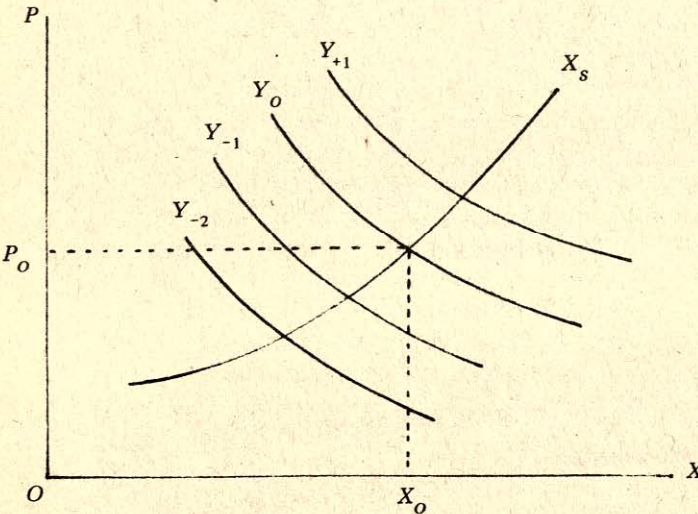
Şekil:4b

IS ve *LM* eğrileri Şekil: 5'te bir araya getirilmiştir; şekil parasal ve reel sektörlerde aşanlı dengeyi garantileyen faiz haddi ve gelir düzeyi seviyelerinin nasıl belirlendiğini göstermektedir. Bu diyagram buluşu yapana izafeten 'Hicksgil çapraz' olarak tanımlanabilir. *IS* ve *LM* eğrileri Keynes'in yaptığı varsayımlardan daha genellerini — örneğin tasarrufun kısmen faiz hadlerine, yatırımın kısmen gelire bağlı olduğunu — gözönüne alacak şekilde düzeltilebilir ve para teorisindeki çok sayıda önemli önermeleri açıklığa kavuşturmada ve çok sayıda problemi çözmede kullanılabilir.

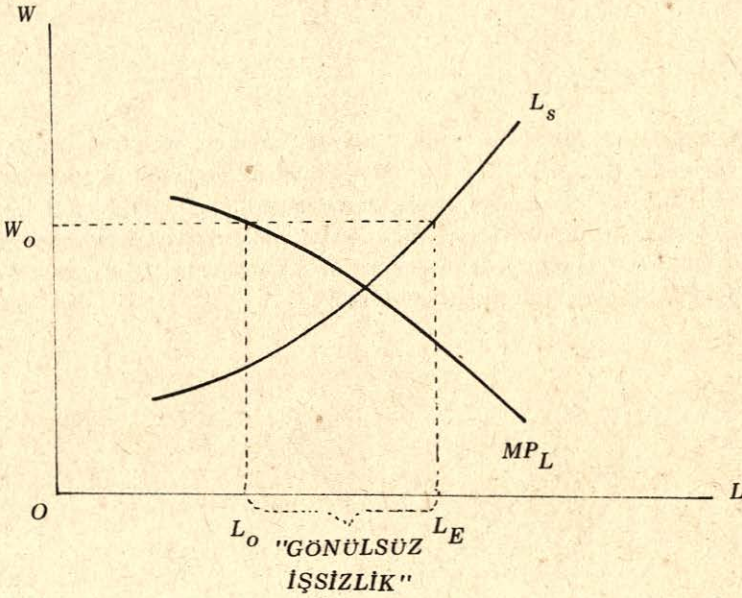
Şekil: 5

Bütünlüğü sağlamak amacı ile, Keynesgil teorinin bu diyagramatik resmini analizin önemli cephelerini, yani fiyat düzeyinin belirlenmesini ve 'gönülsüz işsizlik' kavramını, gösteren iki ek diyagramla tamamlayacağım. Şekil: 6 çıktı arz eğrisini resimlendirmektedir; bu eğri Keynes'in şu varsayımlarına dayanmaktadır: Emek tek değişken faktördür, azalan getiri geçerlidir ve rekabet arzın, fiyat ve marjinal maliyet eşitliği ile belirlenmesini garantilemektedir.

Şekil: 6

Veri çıktı değeri ile tutarlı çeşitli reel çıktı ve fiyat düzeyi kombinasyonları dikdörtgen bir hiperbol ile temsil edilebilir⁷. Denge fiyat ve denge çıktı düzeyleri toplam arz eğrisi ile Şekil: 5 tarafından belirlenen gelir düzeyini temsil eden hiperbolün kesiştiği noktada belirlenmektedir. (X_S eğrisi boyunca gerçekleşecek hareketin gelir dağılımını ve gelir tasarruf ilişkisini değiştirebilmesi olasılığından doğacak bazı güçlükleri ihmal ediyorum). Şekil: 7, emeğin kazandığı reel ücret (emeğin marjinal verimliliği) ile istihdam edilen emek miktarı arasındaki ilişkiyi (MP_L eğrisi); ve emeğin kazandığı reel ücret ile arzedilen emek miktarı arasındaki ilişkiyi (L_S eğrisi) temsil etmektedir⁸. Klâsik teoride, bu iki eğrinin kesişmesi istihdam ve gelir düzeylerini belirlemektedir; fakat Keynesgil teoride istihdam ve reel ücret düzeyleri toplam talep tarafından belirlenmekte, istihdam düzeyi (L_O) aralarındaki teknolojik ilişki vasıtasıyla çıktı düzeyinden Şekil: 6 çıkarılmaktadır. Bu şekilde belirlenen reel ücretteki gerçek istihdam (L_O) ve bu reel ücrette sunulacak emek miktarı arasındaki fark (L_E) 'gönülsüz işsizlik' miktarının ($L_E - L_O$) ölçüsünü vermektedir. (Bu diyagramlar işsizliği üretebileceği ek çıktı cinsinden ölçerek, fiyat düzeyinin reel ücretle ters yönde değişeceği gözönüne alınarak ve Şekil: 6 içine bir emek arz eğrisi eklenerek basitleştirilebilir, fakat diyagramlar arkasındaki iktisat için böyle bir basitleştirme söz konusu değildir).

Şekil:7

7. Dikdörtgen hiperbol elastikiyeti bire eşit olan bir hiperboldür.

8. W reel ücreti simgelemektedir.

Şimdi Keynesgil kuramın diyagramatik açıklamasından onun ortaya çıkardığı bazı münakaşalara, ayrılıklara ve Keynesgil kavramlarla ilgili yakın geçmişteki yeni bazı gelişmelere dönmek istiyorum. Bunu yaparken literatürde görülen fakat pek önemli olmayan birçok münakaşa ve ayrılığı dikkate almadan, tartışmalarımı çok önemli olduğunu düşündüğüm sorunlarla sınırlayacağım.

Keynes'in istihdam teorisi ile ilgili temel tartışma Keynesgil eksik istihdam dengesinin Keynes'in tüm büyüklükleri ücret birimleri ile ölçerek teoriye kattığı rijit ücretler varsayımına dayanıp dayanmadığı sorusundan kaynaklanmaktadır. Bu sorunun yanıtı daha büyük hacimdeki para miktarının istihdam üzerindeki etkisinin ne olacağına bağlıdır, çünkü bu sistemde ücretlerdeki artış ile para arzı artışının etkileri aynıdır (ücretler ve fiyatlarda bir düşme olduğunda işlem saiki ile para gereksinmesi daha az ve dolayısı ile, spekülatif ankesler için mevcut daha fazla olacaktır). Daha büyük bir para miktarında faiz haddi daha düşük ve yatırım düzeyi daha fazla olma eğilimindedir; soru para arzındaki yeterli bir artışın (veya ücretlerdeki yeterli bir azalmanın) sistemi tam istihdam dengesine yöneltip yöneltmeyeceğidir; eğer yöneltiyorsa eksik istihdam ücretlerin rijitliğine bağlıdır.

Keynesgil çatı içinde, artan para arzının sistemi tam istihdama yöneltmeyeceği iki durum göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, likidite tercihinin faiz haddine tam istihdam yatırım düzeyinin gerektirdiği haddin üstünde bir hadde taban limiti koymasındır. İkincisi, pozitif faiz hadlerinde, *IS* eğrisinin faize karşı büyük ölçüde elastikiyetsiz olması sonucu, yatırımların tam istihdamla tutarlı düzeye yükselmemesi veya tasarrufların sözkonusu düzeye düşmemesidir (Halk elde para tutma alternatifine sahip olduğu sürece negatif faiz haddi olanaksız olduğundan, yatırımlara sübvansiyon verme veya tasarrufları vergileme politikası gerektiren negatif faiz haddi ihtimalini düşünmemize gerek yoktur). Sözü edilen iki durumu tek bir cümle ile ifade etmek mümkündür: Eğer tam istihdam gelirinden yapılacak tasarruflar para piyasasının izin verdiği en düşük faiz haddinde yapılacak yatırımları aşılırsa tam istihdamı parasal genişleme ile (veya ücretleri azaltarak) gerçekleştirmek olanaksızdır.

Bununla birlikte, bu tartışma tüketimi belirleyen faktörler konusunda Keynes'in kendisinin ileri sürdüğü görüşleri varsaymaktadır. Buna karşı ilk defa Pigou² tarafından ileri sürülen ve tüketimin gelir yanında servete (varlıklara) bağlı olduğunu varsayan görüş ele alınabilir. Pigou'nun görüşü şöyledir: parasal ücretler ve fiyatlar düştüğünde nakit ankeslerin reel değeri yükselir, ve elinde nakid bulunduranların reel servetindeki artış sonunda onları tüketimlerini arttırmaya yöneltecektir. Buna 'Pigou etkisi' adı verilmektedir; bu etkinin marka parayı veya altın tarafından desteklenen parayı varsaydığını belirtmem gerekir. Çünkü özel borç tarafından desteklenen para sözkonusu olduğunda elinde nakid bulunduran zenginleştikçe borçlu olan fakirleşmektedir ve bunun tüketim üzerindeki net etkisinin ne olacağını önce-

² A.C. Pigou, "The Classical Stationary State", *Economic Journal*, LIII, no: 212, December, 1943, 343-51; aynı zamanda bakınız Don Patinkin, "Price Flexibility and Full Employment", Chap. 13, American Economic Association, *Readings in Monetary Theory*, (London: Allen and Unwin, Philadelphia: The Blakiston Press, 1951).

den tahmin edilemez. Bununla birlikte, eğer devletin, borçlarının reel değerindeki değişmelere karşı kayıtsız olduğunu varsaymayı kabul ederse, Pigou etkisi halkın elinde bulundurduğu devlet borçlarına da genişletilebilir.

Kanımcı Pigou etkisi eksik istihdam dengesinin nihai olarak ücret rijitliğine bağlı olmadığı yolundaki Keynesgil iddiayı çürütmektedir. Fakat tüm Keynesgillerin bu görüşü benimsemediklerini de hemen eklemem gerekir. Gerçekte eksik istihdam ücret rijitliğine bağlıdır. Bu Keynesgil teori için ne kadar ciddi bir elıştırirdir? Çok ciddi bir eleştiri olduğunu düşünmüyorum. Bu konu üzerine yapılan tartışmaların doğurduğu elektrikli hava büyük ölçüde Keynes'in ve onu izleyenlerin depresyonları tedavi etmede ücret düşürmenin iyi bir çözüm yolu olacağı görüşünü red etmelerine atfedilebilir. Bu tartışma Keynesgil teori statik bir teori olarak ele alındığında geçerliliği olmayan, politik ve dinamik mülahazaları gerektiren bir iktisadi politika tartışmasıdır.

Konu daha kapsamlı olarak düşünüldüğünde sözü edilen eleştiri geçerlilik kazanmaktadır, fakat bu Keynes'in teorisini meydan okur bir biçimde — yani teorisinin bir genel teori olduğunu ve klâsik teorinin bu genel teorinin özel bir hali olduğunu iddia ederek — sunmasının bir sonucudur. Gerçekte Keynes'in teorisini klasik teorinin — veya daha doğrusu neo-klasik teorinin, çünkü tatmin edici bir klasik teori ancak Keynesgil devrimden sonra ortaya atılmıştır — özel bir hali olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat herhangi bir teori hakkında bu tipte bir tartışma pek ilginç değildir. Önemli olan Keynes'in teorisinin ampirik geçerliliği olan bir varsayımdan başlayarak bazı önemli ve anlamlı sonuçlar çıkarması ve çok sayıda problemin çözümünde yararlılığı ispatlanmış bir yaklaşım sağlamış olmasıdır.

Şimdi bir istihdam teorisi olarak Keynesgil teoriden bir faiz teorisi olarak Keynesgil teoriye dönmek istiyorum. Bu konuda birkaç ilginç tartışma vardır. En temel olanı faiz haddinin reel bir fenomen mi yoksa parasal bir fenomen mi olduğu konusunda Keynes tarafından başlatılan tartışmadır (Keynes'in kendisi, kuşkusuz, onun parasal bir feomen olduğu görüşünü benimsemektedir). Bu tartışmanın iki farklı şekli vardır, bunlardan daha az önemli olanı gerçek kredi piyasalarında reel faktörlerin mi yoksa parasal (spekülatif) faktörlerin mi daha önemli olduğu sorunu ile ilgili Cambridge tartışmasıdır³. Bu gerçekte ampirik bir sorudur; bununla ilgili iki irdeleme yapmakla yetineceğim. Birincisi şudur: Keynes'in spekülatif para tebli gerçek ve beklenen faiz hadleri arasındaki bağlantıya dayandığından bunda 'reel' güçlerin, yatırımın kârlılığı biçiminde, likidite tercihi içine girmesini engelleyen hiçbir şey yoktur. Öte yandan, kanımcı likidite tercihi teorisini önemsiz bir faiz teorisi olduğu gerekçesiyle ihmal etmekte pek tutarlı bir yol değildir⁴ — çünkü faiz bugün

³ Bakınız D.H. Robertson, "Mr. Keynes and The Rate of Interest" *Essays in Monetary Theory* (London: Staples Press, 1940), Chap.1; John Robinson, "The Rate of Interest", *Econometrica*, 19, no.2, April 1951, 91-111, bu makale Chap.1 olarak *The Rate of Interest and Other Essays* (London: Mac Millan, 1952)'de basılmıştır; R.F. Kahn, "Some Notes on Liquidity Preference", *The Manchester School of Economic and Social Studies*, XXII, no.3, September 1954, 229-57.

⁴ J.R. Hicks, *Value and Capital*, 2nd edition (Oxford: Clarendon Press, 1946), 164. Bunu R.F. Kahn, *op. cit.*, ile karşılaştırınız.

ve gelecek arasında bir ilişkidir, bekleyişlerin piyasada belirlenen haddi etkilemesi kaçınılmazdır.

Tartışmanın teorik açıdan daha önemli şekli 'klâsik dikotomi' adı verilen ikinin geçersiz olduğu önerisi üzerinde yoğunlaşmaktadır⁵. Klâsik teoride (tartışma şöyledir): görelî fiyatlar ve faiz haddi para miktarından bağımsız olarak belirlenmektedir, öte yandan para miktarı görelî fiyatları değil genel fiyat düzeyini (parasal fiyatları) etkilemektedir. Bu bağımsızlığın, yani görelî fiyat belirlenmesinin mutlak fiyat belirlenmesinden bağımsızlığının, geçersiz olduğu gösterilmiştir. Tartışma karmaşık ve matematikseldir, fakat özü basitçe şöyle ifade edilebilir: Eğer bireyler ellerinde para tutuyorsa, onların mal telepleri kısmen ellerinde tuttıkları para miktarının değerine bağılı olması gerekir, dolayısı ile elde tutulan paranın mutlak fiyat düzeyini olduğu kadar görelî fiyat düzeyini de etkilemesi gerekir.

Eğer faydanın tüketilen mal miktarlarına ve nakid ankeslerin reel değerine bağılı olduğu varsayılırsa, (nominal) para miktarındaki bir artışın fiyat düzeyini yükselteceği fakat görelî fiyatları ve faiz haddini aynen bırakacağı yolundaki klâsik sonucu geçerli kabul etmek mümkündür. Fakat paranın borç karşılığında bankacılık sistemi aracılığı ile yaratıldığı modern bir ekonomide bu sonuç pek geçerli veya ilginç değildir⁶. Genel olarak, para miktarının tüm kararları etkileyen bir faktör olarak düşünülmesi gerekir; ve faiz haddi kaçınılmaz şekilde 'parasal bir fenomen'dir.

Şimdi Keynesgil faiz teorisi ile ilgili diğer iki ayrılığı kısaca ele almak istiyorum. Bunlardan ilki 'ödünç verilebilir fonlara karşı likidite tercihi' tartışmasıdır — yani faiz haddinin, Keynes'in savunduğu gibi, para talep ve arzı tarafından mı, yoksa Robertson ve diğerlerinin savunduğu gibi, menkul kıymetlerin arz ve talebi tarafından mı belirlendiği tartışmasıdır⁷. Bu soruya ekonomiyi üç piyasaya — çıktı, nakid ve menkul kıymetler piyasaları — ayırarak yaklaşabiliriz. Walras'ın kanunu ola-

⁵ D. Patinkin, "The Indeterminacy of Absolute Prices in Classical Economic Theory", *Econometrica*, 17, no.1, January 1949, 1-27; W.B. Hickman, "The Determinacy of Absolute Prices in Classical Economic Theory"; W. Leontief "The Consistency of the Classical Theory of Money and Prices"; C.G. Phipps, "A Note on Patinks" "Relative Prices", *Econometrica*, 18, no.1, January 1950, 9-20, 21-4, 25-6; D. Patinkin, "The Invalidity of Classical Monetary Theory"; ve K. Brunner, "Inconsistency and Determinacy in Classical Economics". *Econometrica*, no.1 January 1951, 134-51 ve 152-73; D. Patinkin, *Money, Interest and Prices* (Evanston, Illinois: Row, Peterson and Co., 1956).

⁶ L.A. Metzler, "Wealth, Saving and The Rate of Interest" *Journal of Political Economy*, LIX, no.2, April 1951, 93-116; D. Patinkin, "Keynesian Economics and The Quantity Theory", in K.K. Kurihara, ed., *Post-Keynesian Economics* (London: Allen and Unwin, 1955), 123-52.

⁷ D.H. Robertson, *op.cit.*; J.R. Hicks, *Value and Capital* (Oxford: Clarendon Press, 1938), Chap. XII, 153-62; W. Fellner and H.M. Somers, "Alternative Monetary Approaches to Interest Theory", *Review of Economic Statistics*, XXIII,

rak bilinen bir prensibe göre, bu üç piyasadaki aşırı talepler toplamının özdeş olarak sifıra eşit olması gerekir, simgelerle ifade edersek,

$$X_g + X_m + X_s = 0.$$

Açıkça görüldüğü gibi, eğer mal piyasası dengede ise ($X_g=0$) diğer iki piyasadan herhangi birindeki denge, geri kalan piyasada da dengenin oluşacağını ima etmektedir, dolayısı ile bu varsayım altında denge faiz haddinin nakid arz ve talebini veya menkul kıymetler arz ve talebini eşitleyen faiz haddi olduğunu söylemek hiçbirşey değiştirmeyecektir — gerçekte her iki teoride sonuçta aynı şeye tekabül etmektedir. Aynı noktayı başka bir şekilde ifade edebiliriz, genel denge hallerinde faiz haddi hem paranın talep ve arzını ve hem de menkul kıymetlerin talep ve arzını eşitlemektedir. Fakat, eğer çıktı piyasası dengede değilse, artık faiz haddinin diğer piyasalardan birinde belirlendiğini, geriye kalan piyasanın mal piyasası ile birleştirilebilecek biçimde davrandığını — çıktı için aşırı talebin (yatırımın tasarruftan büyük olması hali) tahvil satışları ile finanse edildiği şeklindeki 'likidite tercihi' varsayımında ve aşırı talebin nakid dengeleri azaltılarak finanse edildiği şeklindeki 'ödünç verilebilir' fonlar varsayımında olduğu gibi — varsaymadığımız takdirde söyleyemeyiz.

Benzer bir ayrılık klâsik teori gibi Keynesgil teorinin de belirsiz olduğu yolunda yakın geçmişte Profesör Hansen tarafından ileri sürülen bir iddia ile ilişkilidir⁸. Keynes, klâsikleri tasarrufun gelire bağlılığını ihmal etmekle suçlarken, Hansen, Keynes'i işlem saiki ile para talebinin gelire bağlılığını ihmal etmekle suçlamaktadır. Profesör Hansen'in argümanının geçersiz olduğu kanısındayım; daha önce de belirttiğim gibi, Keynesgil teori tek yönlü bir sebep sonuç ilişkisi gibi görünmektedir, fakat gerçekte teori bir karşılıklı bağlantı ve müşterek belirleme teorisidir; yani belirlidir.

Şimdi Keynesgil devrimin ortaya çıkardığı ayrılıklardan Keynesgil kavramların Keynesgil sonrası gelişmelerine dönmek istiyorum. En ilginç gelişmeler tüketim fonksiyonu ile ilgili gelişmelerdir. Bu gelişmeleri savaş sonrasındaki büyük durgunlu-

no.1, February 1941, 43-8; *Idem*, "Note on Stocks" and "Flows" in Monetary Interest Theory", *Review of Economics and Statistics*, XXXI, no.2, May 1949, 145-6; L.R. Klein *The Keynesian Revolution* (New York: Mac Millan, 1947), 117-23; L.R. Klein, "Stock and Flow Analysis in Economics", W. Fellner and H.M. Somers, "Stock and Flow Analysis: Comment", L.R. Klein, "Stock and Flow Analysis: Further Comment", K. Brunner, "Stock and Flow Analysis: Discussion", W. Fellner and H.M. Somers, "Stock and Flow Analysis: Note on the Discussion", *Econometrica*, 18, no.1, January 1950, 236-41, 241-5, 246, 247-51, 252.

⁸ Alvin, H. Hansen, "Classical Loanable Funds and Keynesian Interest Rate Theories", *Quarterly Journal of Economics*, LXV, no.3, August 1951, 429-32, ve *A Guide to Keynes* (New York: Mc Graw-Hill, 1953), Chap.7, 140-53; Keza Edward T. Nevin, "Professor Hansen and The Keynesian Interest Theory", ve Alvin H. Hansen, "Comment", *Quarterly Journal of Economics*, LXIX, no.4, November 1955, 637-41 ve 641-3.

ğu tahmin etmedeki başarısızlıklar ve tasarruf edilen gelir oranının uzun dönemde sabit olduğunu gösteren Kuznets'in bulguları ile tasarrufun kısa dönemde gelirin artan bir oranı olduğu yolunda zaman serileri ve bütçe çalışmalarından ortaya çıkan deliller arasındaki çelişki teşvik etmiştir⁹. Kısa dönem ve uzun dönem tasarruf meyllerini birbiri ile bağdaştırma çabası tüketim fonksiyonu teorisinin çeşitli şekillerde yeniden formüle edilmesini isteklendirmiştir. Tobin (gelir yanında) varlıkların tüketim üzerindeki etkisini analize katmış, Duesenberry bireysel tüketim davranışının mutlak gelirden ziyade nisbi gelire bağlı olduğu hipotezini kullanmış, Friedman tüketimin gerçek gelirden ziyade 'normal' gelir tarafından yönetildiğini savunmuş, Modigliani ve Brumberg tüketimin; tüketicinin tüm hayatı boyunca sağlayacağı faydanın maksimizasyonu tarafından yönetildiği görüşünü benimsemişlerdir¹⁰. Bunların ve diğer katkıların müşterek özelliği fayda maksimizasyonunu tüketim fonksiyonu teorisi içine yeniden dahil etmektedir.

Yatırımı isteklendirme yanında ise, en önemli geliştirme yatırım kararlarının belirleyicisi olarak sermaye stoğu ve çıktı arasındaki ilişkinin (hızlandırıcı veya sermaye — çıktı oranı biçiminde) analize katılmasıdır. Bu statik denge Keynesgil sisteminin konjonktür ve büyüme modellerine dönüştürülmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda envanter periyodları üzerine yararlı çalışmalar yapılmıştır. Gelirin en önemli belirleyicisi olarak Keynes'in kendisi sabit sermaye yatırımları cinsinden düşünme eğilimindeydi¹¹.

⁹ Bu önceden tahmin başarısızlıkları konusunda, bakınız L.R. Klein, "A Post Mortem on Transition Predictions of National Product", *Journal of Political Economy*, LIV, no.1, February 1946, 289-308; Kuznets'in verileri için, bakınız Simon Kuznets, "Capital Formation, 1879-1938", 53-78 in Wesley C. Mitchell and others, *Studies in Economics and Industrial Relations* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1941).

¹⁰ James Tobin, "Relative Income, Absolute Income, and Savings" 135-56 in *Money, Trade and Economic Growth, in Honor of John Henry Williams* (New York: Mac Millan, 1951); James S. Duesenberry, *Income, Saving, and The Theory of Consumer Behavior* (Cambridge: Harvard University Press, 1949); Milton Friedman, *A Theory of the Consumption Function* (Princeton: Princeton University Press, 1957); Franco Modigliani and Richard Brumberg, "Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data", 383-436 in Kenneth K. Kurihara (ed.) *Post-Keynesian Economics* (London: Allen and Unwin, 1955, New Brunswick: Rutgers University Press, 1954).

¹¹ M. Kalecki, *Essays in the Theory of Economic Fluctuations* (London: Allen and Unwin Ltd., 1939), 116-49; N. Kaldor, "A Model of The Trade Cycle", *Economic Journal*, L, no.1, March 1940, 78-92; R.M. Goodwin, "Econometrics in Business-Cycle Analysis", in A.H. Hansen, *Business Cycles and National Income* (London: Allen and Unwin, New York: Norton, 1951), 417-68; P.A. Samuelson, "Interaction Between The Multiplier Analysis and The Principle of Acceleration", *Review of Economic Statistics*, XXI, no.2, May 1939, 75-8; J.R. Hicks, *A Contribution to The Theory of The Trade Cycle* (Oxford: Clarendon Press, 1950); R.F. Harrod, *Towards a Dynamic Economics* (London: Mac Millan, 1948); L.A. Metzler, "The Nature and Stability of Inventory Cycles", *Review of Economic Statistics*, XXIII, no.2, August 1941, 113-29.

Likidite tercihi teorisi elde para tutma motifleri daha dikkatli analize edilerek çeşitli şekillerde geliştirilmiştir. Fakat, en önemli gelişme likidite tercihi kavramının Keynes'in varsaydığı basit nakid — tahvil seçiminden daha fazla sayıda alternatif gözüne alacak biçimde genişletilmiş olmasıdır. Genel olarak ifade edersek, eğilim, para politikası ve mali politika analizine uygulamaya elverişli, elde varlık tutmanın genelleştirilmiş bir teorisini geliştirme yönünde olmuştur. Bu eğilime ilişkin olarak Keynesgil sabit para miktarı varsayımı bankacılık sisteminin kendisine ait bir likidite tercihi uygulamasına izin verecek biçimde değiştirilmiştir.

Makalemi sonuçlandırmadan önce Keynesgil teorisinin savaş dönemindeki iktisadi sorunlarla ilgili tecrübeler, ve savaş dönemi ve savaş sonrası enflasyona karşı ne derece başarı ile dayandığı hususunda bazı şeyler söylemek istiyorum. Savaş dönemindeki ekonomik problemin özelliğini ve enflasyonun nedenlerini anlamada Keynesgil teorisinin daha önceki teoriden çok daha iyi bir temel sağladığı görüşünün genel olarak kabul edildiği kanısındayım. Keynesgil teori savaş dönemindeki ekonomik problemin savaş çabasını finanse etmek değil fakat toplam talebi ekonominin üretim kapasitesine göre düzeltmek olduğunu ve enflasyonun kaynağının aşırı çıktı talebi olduğunu açıkça belirtmiştir (Bu önerilerin ikisi de kalkınma plânlaması problemlerine uygulanabilir).

Öte yandan, fiyatların bir teorisi olarak Keynesgil teori kesin bazı aksaklıklar göstermektedir. Keynesgil teoride parasal ücretler düzeyi veri olarak alınmakta ve bundaki değişmeler teori tarafından açıklanmamaktadır. Enflasyon modelleri toplam talep ve ücret veya fiyat değişme hadleri arasında, veya ücret ve fiyat değişme hadleri arasında ilişki bulunduğu varsayılarak geliştirilmektedir; bunlar enflasyonist süreci tasvir etmelerine karşın onu çok iyi açıklamamaktadırlar. Savaş sırasında ve savaştan bu yana farklı ülkelerdeki farklı fiyat gelişmelerini açıklama problemi, enflasyonu açıklamak için paranın Miktar Teorisine doğru bir dönme eğilimi yaratmıştır¹². Savaş dönemindeki para birikiminin önemli bir etkisi olduğu açıktır; fakat ben kendim *per se* para miktarını vurgulayan bir açıklamadan ziyade gelire göreli olarak varlık birikimine (bu varlıklar hem parayı ve hem de devlet borcunu içermektedir) dayanan bir açıklama kullanmayı tercih ederim⁹.

Keynesgil devrimin genel bir değerlendirmesini yaparak makalemi sonuçlandıracağım. İstihdam, enflasyon ve ekonomik plânlama problemlerini ele alan bir teori olarak Keynesgil teori, kanımca, önemli ve yaygınlaşan bir gelişmeyi oluşturmaktadır, teorisinin özü para miktarından ziyade kaynakların talebi ve mevcudiyeti arasındaki ilişkiyi gözüne almasıdır. Para teorisinde, Keynesgil teorisinin temel katkısı bir varlık olarak paranın işlevini, diğer varlıkların alternatifi olarak, vurgulaması ve para miktarı ve toplam talep arasında direkt bir ilişki olduğu yolundaki miktar teorisini varsayımını kırmasıdır. Öte yandan, Keynes'in sunduğu biçimi ile teori birçok yönden yanıltıcıdır ve depresyonist olmayan şartlara uyum için büyük bir değişimi gerektirmektedir ve Keynesgil yaklaşım zaman zaman çok önemli olabilecek parasal şartların etkisini hafifletme eğilimindedir.

¹² Örneğin, bakınız A.J. Brown, *The Great Inflation: 1939-1951* (London: Oxford University Press, 1955).

9. *Per se* latince bir sözcüktür ve "yalnız başına" anlamına gelmektedir.